

STEIGIAMASIS SEIMAS

„Aidai“, 1950 m. birželis, Nr. 6, p. 286–287

Šiomet gegužės 15 dieną suėjo trisdešimt metų nuo Steigiamojo Seimo susirinkimo dienos. Tai palyginti neilgas laiko tarpas, bet visai pakankamas, kad galėtume į anų dienų įvykius žvelgti jau istoriko akimis. St. Seimas mums reikšmingas ne tik todėl, kad jis buvo pirmasis ilgoje mūsų valstybinio gyvenimo eigoje pačių jos gyventojų visuotiniu balsavimu išrinktas, bet ir todėl, kad jis padėjo pagrindus visai nauju būdu atsikuriančiai nepriklausomai Lietuvai.

Lietuva atgimė iš Didžiojo Karo pelenų. Dar karui tebeinant, vokiečiai okupantai, išviję senuosius pavergėjus rusus, 1917 m. leido Vilniuje susirinkti iš viso krašto ir iš visų sluoksnių atstovams. Toji Vilniaus konferencija nusprendė atstatyti Lietuvos nepriklausomybę, bet ji šio akto nesiėmė skelbti, pavesdama tai jos išrinktai 20 atstovų Tarybai, kuri turėjo pirmiau paruošti reikiamą dirvą. Taryba Lietuvos Nepriklausomybės aktą paskelbė 1918 m. vasario 16 d.

Tačiau valstybės gimsta ar jungo nusikrato ne vien aktais. Tie aktai, paprastai, reikalingi sutvirtinti kraujo ir stambių aukų antspaudais. Pirmoji Lietuvos vyriausybė paskelbta Didžiojo Karo paliaubų (lapkr. 11) dieną. Taryba ją pavedė suorganizuoti prof. Augustinui Voldemarui. Vyriausybė sudaryti buvo lengviau, negu kariuomenė, kuri atsirado lapkričio 23 d. Dar tik kuopoms, ne pulkams, formuojantis, į Lietuvos žemę ėmė skverbtis bolševikai iš rytų, kiek vėliau bermontininkai iš šiaurės, na, ir visų mūsų unių „broliai“ lenkai iš pietų.

Vyriausybė tuojau suskato šauktis tautos balso ir jos paramos. 1919 m. sausio 19 d. į Kauną buvo sukviesta iš viso krašto apie 200 atstovų, kurie trumpoje kelių dienų konferencijoje nusprendė šauktis ne tik savanorių kariuomenei, bet ir paruošti mobilizacijos projektą.

Užgirdama vyriausybės darbus, konferencija Dvidešimties Tarybą papildė ligj 37 narių, nusprendė, kokia turėtų būti Lietuvos konstitucija ir pavedė Tarybai paruošti rinkimų į St. Seimą įstatymą.

Nežiūrint, kad visi 1919 metai slinko sunkioje ir kruvinoje kovoje su Lietuvos priešais, St. Seimo rinkimų įstatymas buvo paskelbtas tų pačių metų lapkričio 20 d. Rinkimų teisė buvo suteikta visiems Lietuvos gyventojams, suėjusiems 21 metus.

Dar ne visus priešus iš Lietuvos išstūmus, 1920 m. balandžio 14–16 dd. tauta jau rinko pirmąjį savo seimą. Tiesioginiu, slaptu ir visuotiniu balsavimu buvo išrinkta 112 atstovų, kurių tarpe buvo 59 krikščionių demokratų grupės, 29 valstiečiai liaudininkai, 14 socialdemokratų, 6 žydai, 3 lenkai ir 1 vokietis. Taigi, absoliutinę daugumą sudarė kr. demokratų grupės atstovai, kuriems teko pasiimti didžioji Steigiamojo Seimo darbų našta.

St. Seimas I-o savo posėdžio susirinko gegužės 15 d. ir tuojau ėmėsi ruošti laikinąją Lietuvos konstituciją. Tai buvo padaryta labai greitai ir jau birželio 10 d. pagal ją buvo nauja vyriausybė, kurios ministru pirmininku tapo Kazys Grinius, o prezidentu buvo paskelbtas Aleksandras Stulginskis, St. Seimo pirmininkas. Nedelsiant buvo priimti pirmieji įstatymai didžiulei žemės reformai.

Su laikinosios konstitucijos priėmimu liovėsi veikusi Tautos Taryba. Vieninteliu tautos valios reišėju dabar tapo seimas. Jam teko atlikti nepaprastai sunkūs ano meto darbai: baigti karus su nepriklausomybės priešais, išgauti didžiųjų valstybių Lietuvos valstybės pripažinimą, nustatyti valstybės sienas, atstatyti karo nualintą krašto ūkį, suorganizuoti visą administraciją, kurti savas mokyklas ir kultūrinės bei mokslines įstaigas.

Visa tai teko atlikti žmonėms, kurie neturėjo jokio valstybinio patyrimo, kurių žymi dalis neseniai paliko mokyklos suolą, kurių geroka dalis buvo atėjusi seiman tiesiog nuo arklo bei amatininko varstoto. Beveik visi jie buvo jauni. Kurdami nepriklausomą ir demokratinę valstybę, jie savo energiją naudojo daugiausia tam, kas juos

jungia, o ne kas skiria. Dėl to buvo įmanoma ir koalicinė vyriausybė ir bendras jos darbas.

Tame bendrame darbe visur reikėjo žmonių ir pinigų. Rusai, traukdamiesi iš Lietuvos, išsivežė visus žmonių indėlius. Pinigu liko okupacinės vokiečių valdžios išleistos markės ir vadinamieji ost-rubliai. Jų vertė buvo menka ir ta pati kasdien mažėjo. Dėl to savo pinigų įsivedimas pasidarė vienu iš opiųjų reikalų. Ir dėka gabių mūsų finansininkų, kun. Juozo Vailokaičio, kun. Vlodo Jurgučio ir Albino Rimkos, St. Seimas galėjo paruošti reikalingą įstatymą ir 1922 m. rugsėjo 25 d. paleisti apyvarton lietuvišką litą. Jo parėmimas doleriu nebuvo atsistiktinis dalykas: doleris gan dosniai plaukė iš Amerikos lietuvio, prisidėjusiu prie Lietuvos atstatymo. Nėra čia reikalo priminti, kad litas pastoviai išsilaikė nesusvyravęs didžiojoje piniginių krizėje visame pasaulyje 1930–1933 m.

Antras labai svarbus dalykas, kuriam St. Seimas paruošė pagrindinį įstatymą, buvo žemės reforma. Tai ne eilinis reikalas ir ne trumpo momento darbas. Ir paruoštas jis buvo taip, kad tinka būti epokiniu įvykiu Lietuvos istorijoje ir pavyzdžiu daugeliui kraštų net šiandien, kaip Italijoje, Ispanijoje ir daug kur kitur. Ir to darbo su visa energija ėmėsi tada dar jaunas kunigas, o dabar pralotas Mykolas Krupavičius, turėjęs nugalėti daug kliūčių ne tik priešingose politinėse grupėse, bet ir savųjų tarpe. Ir kad žodis taptų kūnu, jis net ėmėsi žemės Ūkio ministerio pareigų.

Žemės reformos darbas buvo pradėtas 1920 m. vasarą, o galutiniu įstatymu suformuluotas 1922 m. pavasarį. Buvo sudarytas vadinamasis valstybės žemės fondas, iš kurio buvo dalinama nepriklausomybės karų savanoriams, bežemiams dvarų kumečiams ir mažažemiams ūkininkams. Tą valstybės žemės fondą sudarė žemės, kurias kitados, 1863 m., iš Lietuvos gyventojų buvo atėmęs rusas okupantas ir už „nuopelnus“ išdalinęs savo aukštiesiems valdininkams ir generolams. Į fondą pateko žemės ir tų, kurie iš Lietuvos pabėgo, ar išgarmėjo į nepriklausomybės priešų eiles. Fondas buvo papildytas ir apkarpant

dvarų žemės plotus, paliekant, kaip žinome, 80 ha arba 200 amerikiečių akrų. Visa tai sudarė galimybę įkurti 45,000 naujų Lietuvos ūkių.

Tik ši radikali žemės reforma įgalino Lietuvos žemę ir jos ūkį tapti stipriausiu visos valstybės ramsčiu, kuriuo rėmėsi valstybės administracija, kariuomenė, mokyklos, pramonė ir viso krašto gerbūvis.

Steigiamajam Seimui priklauso ir paskutinis demokratinės Lietuvos konstitucijos žodis. Ją formuojant, daug darbo turėjo mūsų teisininkai, kurių vadovais buvo advokatai Antanas Tumėnas ir Mykolas Šleževičius. 1922 m. rugpjūčio 1 d. paskelbtoji konstitucija, pasirem-dama, kaip įvade sakoma, Visagalio Dievo vardu ir lietuviu tautos valia, garantavo visiems Lietuvos gyventojams laisvę ir lygybę, nuosavybės teisę ir saugumą. Lietuva — laisva, demokratinė ir nepriklausoma respublika, kurioje aukščiausias suverenumas priklauso tautai, savo valią pareiškiančiai per savo atstovus, renkamus lygiu, tiesioginiu ir slaptu balsavimu.

Suprantama, kad St. Seimas apėmė ir daugelį kitų labai svarbių valstybės reikalų, kurių tarpe pažymėtinas Lietuvos Universiteto (1922 m. vasario 16 d.) ir daugelio kitų kultūrinių ir meno įstaigų įkūrimas. Per seimo laikotarpį buvo išgautas beveik visų valstybių pripažinimas ir Lietuva tapo Tautų Sąjungos nariu.

Visa tai padaryta per gana trumpą dvejų metų laikotarpį. Naują konstituciją priėmęs, St. Seimas laikė baigęs savo darbą ir išsiskirstė, skelbdamas rinkimus į pirmąjį reguliarų seimą. Rinkimai įvyko spalį 10–11 d., o pirmas posėdis susirinko lapkričio 13 d. Kadangi konstitucijoje numatyta, kad valstybes prezidentą renka seimas, tai gruodžio 21 d. prezidentu buvo išrinktas Aleksandras Stulginskis (kr. dem. grupės), ligi šiol prezidento pareigas ėjęs tik laikinai.

Mintimi žvelgdami trisdešimt metų atgal, tikrai nuoširdžiai galime pasidžiaugti ano meto laimėjimais ir kūrybiniu pajėgumu, kuris tryško iš tų jaunų vyrų energijos. Per juos prabilo mūsų tautos kamiene amžiais giliai išsaugotos lietuviškos tradicijos ir senųjų mūsų kunigaikščių, tikriau sakant, karalių dvasia.

Demokratinis Lietuvos laikotarpis davė žymių asmenų. Iš jų gal ryškiausia yra prel. M. Krupavičiaus figūra. Toliau žymėtini tokie vardai kaip Dr. K. Grinius, Ernestas Galvanauskas, Leonas Bistras, Steponas Kairys, Vincas Čepinskis, Jonas ir Justinas Staugaičiai, Kazys Jokantas, Mykolas Sleževičius, Antanas Tumėnas, Antanas Šmulskštys, Felicija Bortkevičienė, Magdalena Galdikienė ir kiti.

Prisimintina ir krauju pražyduosioji St. Seimo gėlė, — tai Darbo Fed. [Darbo federacijos] vadovas karininkas Antanas Matulaitis, kuris metė visus seimo darbus ir nuskubėjo į Dzūkijos laukus ginti tėvynės nuo lenkų, paaukodamas jauną savo gyvybę.

Steigiamasis Seimas yra mūsų tautos garbė ir pasididžiavimas; mūsų tikros demokratijos pražydymas ir nesavanaudiškumo pavyzdys. Jų rūpestis – sukurti laisvą ir gražią Lietuvą – įsikūnijo. Kai išmuš valanda Lietuvą kelti iš vergijos, jų pavyzdys bus mums kelrodžiu.

A. K.